

19. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929. – Kraków, 1989.
20. Український церковний з'їзд у Луцьку. // Народний вісник. – 1927. – 14 квітня.
21. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.750.
22. ЦДІАУ у Львові. -Ф.389, оп.1, спр.22.
23. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.752.
24. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.751.
25. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.184.
26. Цинкаловський О. Княжий город Володимир: історико-краєзнавчі нариси. – Луцьк, 2003.

А. ГУДИМА, М. АНДРЕЙЧИН (Тернопіль)

ПРАЦЯ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО „ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ” В УКРАЇНСЬКОМУ РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ

1. Непересічним здобутком сучасної української релігієзнавчої думки є повернення із забуття творчої спадщини Арсена Річинського, яку вершить головна його праця „Проблеми української релігійної свідомості”. Як основоположник етнології релігії в українському релігієзнавстві, він заповнив майже трьохсотлітню прогалину в Українському Православ'ї, органічно поєднав історичні витоки, стан і завдання етноконфесійного буття українського народу. Якщо для часів Петра Могили ідея національної Церкви (аж до утворення патріархії) була базовим чинником національної ідеї, то для часів А.Річинського національна ідея стала життєдайним стрижнем національної Церкви аж до відродження держави, що однозначне поняттям „за віру і народ руський” (XVII ст.) та в наші дні „Українській державі – Українську Церкву”.

2. Під впливом обставин колоніальної неволі та засилля домашніх колонізаторів залишається актуальною стурбованість А.Річинського станом релігійно-національної ідеології нашого народу. І, як вирок історичній долі українства, звучать його слова про значення її в духовній самосвідомості, яка завжди додає „народові певності своїх сил і своєї гідності в свою правоту і в своє майбутнє. Навпаки, - зазначає він, - рабське прийняття чужих ідей і чужих поглядів підриває духовні сили і відпорність народу, зтягує його служити чужим богам. Тоді надходить смерть народу” (1, 48; в цитованому виділенні авторів статті). У цьому зв'язку звучить тривожним застереження мислителя, що „досі українська

інтелігенція" в цій сфері (надто важливій для існування нації) проявляє жадливу невідготовленість" (1, 49).

3. Завдяки історико-аналітичному методу та історіософському осмисленню „української релігійної вдачі“ (під впливом синтезу „великих релігійних культур Сходу і Заходу“), А.Річинський зробив цілком прозоре і, водночас, глибоко аргументоване узагальнення про формування релігійного світогляду нашого народу, який „іде стільки часу, скільки живе народ на своїй території“ (1: 48,90). Од віків його способом життя була землеробська культура на просторах Північного Причорномор'я (за межами рабовласницького світу), яка забезпечила зустріч *практичного гуманізму* наших пращурів з *теоретичним гуманізмом* Євангелії Христа з вікопомних Апостольських часів. Це унікальне явище світової культури забезпечило духовність українства, її вікову самодостатність в протистоянні „домашнього колоніалізму“, який за допомогою зміни віровизначення та етноконфесійного обряду прагнув асимілятивного винародовлення України.

4. Геополітичний простір разом із способом життя народу вплинув на світоглядний синкретизм української релігійної свідомості, який підпорядкований не руйнуванню, а збереженню української національної вдачі. Його характерними ознаками є: (1) „відсутність... посередників між людиною і божеством“; (2) „почуття... своєрідної, інтимної близькості між людиною і Богом“; (3) „природний оптимізм“; (4) „інтуїтивне передчуття внутрішньої єдності світу та ілюзорності... поділу речей“ (1: 92-93, 96-97). Відтак старий світогляд не тільки не був порушений, а й здобув нове підтвердження у Христовому Воскресінні (1, 99). Це зберегло *двовір'я* в обрядах та релігійній свідомості нашого народу. Порівняно з християнським Сходом і Заходом на тлі злиття християнства з народними віруваннями, традиціями побуту і обрядами, що забезпечило неповторну дієздатність одного з „найкращих досягнень“ Правд Віри в лоні Київської традиції і Східного обряду (2: 268, 756).

5. Не випадково, з метою асиміляції нашого народу, всі недруги його самотності намагалися (і нині не відмовляються) усунути найбільшу перешкоду – вікові традиції, звичаї та обряди українства. Під московською займанщиною чільне місце зайняла проблема мови богослужіння як знаряддя великодержавної колонізаторської політики. Від неї не відмовляються імперські сили Москви в мареві „единой и неделимой“. У цьому зв'язку залишається дієвою і недоступною думка А.Річинського про рідну мову богослужіння та церковну літературу, які покликані (у

відповідності з релігійною психікою й давніми традиціями українського народу) одухотворювати предметним критерієм благовір'я: *любов'ю до Бога через земну благодать до ближнього* (1, 117).

6. Зовсім сучасно звучать слова А.Річинського про ревних захисників „єднання всіх слов'ян” під скіпером („правовірного з правовірних”) Візантійсько-Московського Православ'я, яке зберегло в „чистоті” (?) і мову богослужіння, і навіть (?) православну кафеолічну культуру (?!). Насправді ж (тоді і зараз) „їдеться не про утопічне „єднання всіх слов'ян”, а тільки утримання України у сфері культурних і релігійних впливів Москви за допомогою зросійщення мови, „щоб цим способом (подібно тому, як зробила колись Візантія) поширювати також свій вплив політичний” (1, 129).

7. З особливим акцентом звучать слова основоположника етнології релігії в українському релігієзнавстві про значення активності громадянства, яке здатне породжувати (як це було в XVI-XVII століттях та в час А.Річинського) „церковно-національний рух серед українців”, який хоча й „набирав різних відмін, але по суті був явищем тяглим” (1,149), тобто таким, що забезпечував самозбереження і навіть самозбагачення нашого народу в лоні сакральної і світської культур. У цьому зв'язку і в наш час національного відродження України не втратив значення висновок А.Річинського, що „так (в боротьбі за Помісну Українську Православну Церкву – авт.) виступає й донині ця спадщина віків” (1,149). Тим більше в час засилля Православної Церкви Московського Патріархату в незалежній Україні. На вістрі „канонічного права” (?) на „єдиную и неделимую Русь” (?) продовжує маячити великодержавна теорія (кінця XIV ст.) „Москва – Третій Рим”. Тоді і тепер культ маси, ідеалізація „благочестивого” православ'я, історичної місії „родини”, що розраховані на простолюддя, прищеплювали зверхника серед „визвольних народів”. З цього приводу А.Річинський зробив глибоко актуальне узагальнення про те, що „Російська месіанська ідея (завжди – авт.) містила два моменти – політичне ослаблення сусідів, а потім – їх асиміляцію за допомогою православної культури” (1,189). Це повинно було забезпечити кінцеву мету підступної експансії – створити з інородця типологічний гібрид „общероса”, що співзвучно і з нашими днями, коли мова заходить про „русскоязычное население”. Тому „ в справі Незалежності України „переконати” наших противників можуть з нашого боку тільки організована сила й dokonані факти, але не сльозлива проповідь братерства племен, солідарності демократії та інших гарних речей, які тільки дезорієнтують і розслабляють власне громадянство” (1, 259).

8. Реалізацію „організованої сили і доконаних фактів” А.Річинський бачив у відродженні національної Церкви. Адже самодостатня палітра вікових традицій, народних звичаїв і обрядів зберігала й живила ідею самобутньої „віри батьків”. Вона черпала з них своє буття і щедро повертала носіям українськості. Тому „формула А.Річинського” „універсальний зміст релігії, виявлений Церквою, насправді природно виражається в конкретних національних формах”, оскільки „всесвітня ідея християнізації людства на практиці шириться й висловлюється насамперед за допомогою живої мови, національної культури і звичаїв кожного народу” (1, 259) має засадничо методологічне й світоглядне значення у поглядах на християнство в його історичному становленні, розвитку та сьогоденні. Це означає, що А.Річинський вперше по суті визначив гносеологічні параметри національної Церкви в історії українського релігієзнавства, що, в свою чергу, має засадичне значення в осмисленні джерел, історії та шляхів духовного і національного відродження нашого народу.

9. Як знавець богослов'я, ідею національної Церкви А. Річинський засвідчує Святим Письмом. Оскільки „Бог не є ані одиницею, ані чимось однорідним”, то „Бог один, але він є многота і різновидність”. Отже, „Божий замір”, як творця, полягав у творенні многоти й різнорідності народів, що стало якраз виявом „особливої ласки Божої до людей” (1, 260-261). Тому „церква і нація, як форми організації людства, не можуть бути ані чужі, ані тим більше протирічити собі. Вони своїм предметом мають Вічне” (1, 369).

10. Щоб це стало надбанням самосвідомості мас, необхідно підняти релігійно-національну свідомість й поглибити підлогу (фундамент – авт.) тої свідомості, а саме - „матеріальну й духовну культуру Української Землі”. Це здатна зробити, як програму дій визначає А.Річинський, „тільки самостійна держава”, яка „забезпечує кожному народові повний і свободний розвиток його індивідуальності” (1, 375).

11. Чого бракує українській національній вдачі, яка б єднала всі верстви суспільства, незважаючи на конфесійні уподобання? Це – віри в свою правду, в конечність своїх хотінь, а також „політичної культури, так необхідної для співпраці консервативних і поступових кіл громадянства”, щоб виполоти нашарування минулого, які „викривляли нашу національну психіку” (1, 381-382). А виполоти їх можна, лише відновивши „давнє Українське Православ'я з його духовним розумінням християнства, з його народницькою структурою, з його світлими традиціями й поєднавчою тенденцією” (1, 258). Це означає - відродити в Церкві український національний Дух, щоб „всі українці – православні, уніати, евангелики –

почувалися братами і одновірцями, членами однієї Христової громади, яка не терпить ніяких конфесійних поділів". Це означає, що „українська релігійна ідея – це ідея синтетичної національної культури” (1, 410) і лише вона (і тільки вона) здатна освячувати буття українського народу.

Використані джерела

1. Річинський Арсен Проблеми української релігійної світомості. – Тернопіль, 2000.
2. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. – Т.1.- Рим-Нью-Йорк, 1965.

П. МАЗУР (Кременець)

УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

24 травня 1999 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову за №883 "Про присвоєння Кременецькому медичному училищу імені Арсена Річинського", в якій говориться: "Прийняти пропозицію Міністерства охорони здоров'я, погоджену з Міністерством освіти та Тернопільською обласною державною адміністрацією, про присвоєння імені Арсена Річинського Кременецькому медичному училищу і надалі іменувати його - Кременецьке медичне училище імені Арсена Річинського".

Коли на Перших Річинських читаннях в одному з виступів звучало: "Арсен Річинський, хто він?", то сьогодні, на п'ятих Річинських читаннях можна поставити питання: "А як це було? Як було?"

Пригадую, осінню 1997 року, десь на початку листопада місяця до заступника директора Ольги Семенівни Тугарової перетелефонував тоді професор Луцького педуніверситету Петро Кралюк. Пізніше на моє ім'я надійшов лист від професора Арсена Гудими із Тернопільської медичної академії. І по телефону, і в листі говорилось про те, що у вас на Кременеччині народився Арсен Річинський. Далі йшлося про те, що Відділення релігієзнавства Інституту філософії Національної Академії наук України хоче провести конференцію, учасників якої слід прийняти негайно. На той момент ми відмовили, бо конференцію слід було підготувати і домовились із вченими НАН України про проведення Перших Річинських читань на базі училища весною 1998 року. Був підготовлений збірник наукових праць "Арсен Річинський - ідеолог українського православ'я" і 22 квітня 1998 року у м. Кременці були проведенні Перші Річинські читання.